

KIRJE VANKILAAN, ERILAISTEN AISTIJOIDEN SIIRTOLAAN

Kiitän Pentti Karvosta (2002) esille tuomastaan vankilaan valikoituvia ihmisiä koskevasta näkökulmasta: puolella heistä voitaisiin todeta MBD- tai ADHD-diagnosi (MBD/ ADHD:stä ks. esim. Michelsson & al. 2000). Tämä ihmisryhmä, jonka tunnistamiseksi on olemassa useampia lähestymistapoja ja päällekkäisiä diagnostisia nimityksiä, on alkanut kiinnostaa minuakin kunnallispolitiikassa toimiessani. Koska en näe tätä ryhmää vain riskiryhmänä vaan myös kulttuuria luovana ja uudistavana voimavarana, kutsun heitä erilaisiksi aistijoiksi.

Noin 15 prosentilla ihmisiä arvelaan olevan eriaistaisia ongelmia sensomotorisessa integraatiossa (ks. Wilbarger & Wilbarger 1991); näistä ehkä noin viidellä prosentilla on ADHD-tausta. Toisin sanoen tämän aistivähemmistön tapa aistia poikkeaa ns. normaalista tavasta kokea aistiympäristö. Sensorinen epätasapaino voi ilmetä esimerkiksi yli- tai aliherkkyytenä äänille, hajuille, mauille ja erilaisille visuaalisille ärsykkeille, kuten valolle ja hahmoille. Se voi ilmetä myös tuntoaistin alueella tuntoaistimusten välttelyä tai niiden korostuneena hakemisena tai painovoiman aistimiseen liittyvänä epävarmuutena, joka voi johtaa liikkumisen välttelyyn tai ylivilkkaaseen liikehtimiseen. Kun huomio kiinnittyy aistimuksiin, kyky vuorovaikutukseen ja oppimiseen voi häiriytyä varsinkin, jos erilaista

tapaa aistia ei tunnisteta. Lapsilla tällaisia erilaisen aistimisen merkkejä voivat olla ylivilkkaus tai vetäytyminen, motoriikan ja puheen kehityksen viivästymät ja ns. tarkkaavaisuushäiriöt. (Ks. esim. Yack & al. 2001.) Itse puhuisin pikemminkin erilaisesta tarkkaavaisuudesta, koska tarkkaamattomuuteen voi liittyä myös keskimääräistä intensiivisempi ja pitkäkestoisempi keskittyminen kiinnostavaan asiaan silloin, kun motivaatio on suuri.

Pentti Karvonen esitti kirjeessään tulkinnan, että vankilassa istuu paljon ADHD-potilaita, jotka lääkitsevät itseään huumeilla, toisin sanoen pyrkivät niiden avulla saattamaan aistijärjestelmänsä tasapainoon. Hoidon ja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta haluaisin korostaa toista näkökulmaa: emotionaalisen, sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman erityismerkitystä erilaisille aistijoille. Erilaisille aistijoille on erityisen tärkeää, miten heitä kohdellaan, mutta juuri he ovat kaikkein alttiimpia saamaan jatkuvaa kielteistä palautetta itseltään. Jos lapsen erilaista tapaa aistia ei tunnisteta riittävän varhain ennen kouluikää, häneltä saatetaan vaatia liikaa, eikä hänen itsetuntonsa pääse rakentumaan myönteiseksi. Jatkuvan kielteisen palautteen kehässä sensoriset ja neurologiset poikkeavuudet tuppaavat tällöin saamaan jatkoa emotionaalisesta oirehtimisesta, mikä puolestaan voi iän myötä kumuloitua sosiaalisiksi ongelmiksi.

Osa erilaisista aistijoista on erittäin vaistonvaraisia, intuitiivisia ja intensiivisiä ihmisiä, jolle kehittyy herkat tuntosarvet tunnistaa vääryyttä ympäristössä, ja arvelen, että monia tällaisia ihmisiä löytyy vankilastakin. Varsinkin heidän osanaan ovat saattaneet olla kokemansa vääryys, osattomuus ja kaltoin kohtelu; tälle tunteelle vankilajärjestelmä tuskin liiemmin tarjoaa korjaavia kokemuksia, päinvastoin. Siinä, missä osa erilaisista aistijoista kulttuurisen pääoman puutteesta päätyy viime kädessä vankilaan, osa heistä pitkälti tuon pääoman ansiosta yhdistettynä kykyyn hahmottaa asioita uusilla tavoilla päätyy puolestaan luoviin ammatteihin, muun muassa juuri tutkijoiksi ja taiteilijoiksi. – Esimerkiksi ”hajamielinen professori” on erilaisen aistijan, lähinnä Asbergerin syndrooman edustajan, prototyyppi.

Aikana, jolloin vankimäärä suhteessa väestöön on nousussa ja tehokkuudesta on tullut yhteiskunnallinen mantra, on syytä nostaa esiin sosiaalipoliittinen kysymys: Hukataanko tehokkuuden ja säästöjen nimissä erilaisiin aistijoihin kätkeytyvää luovaa potentiaalia vai halutaanko tämän potentiaalın toteuttaminen varata vain niille, jotka kantavat sen toteuttamiselle riittävää sosiaalista perimää? Mikä yhteiskunnallinen mieli on siinä, että erilaisia aistijoita syrjäytetään vankiloihin tai onnekkaimmissa tapauksissa lähinnä

marginalisoidaan luomisen reserveiksi, varsinkin jos he kantavat puutteellista sosiaalista perimää?

Esimerkiksi valtion langettamissa Helsingin kaupungin säästötalkoissa ollaan taas viemässä resursseja lapsilta, siinä ohessa varsinkin niiltä erilaisilta aistijoilta, joiden erilaista tapaa aistia ei ole kyetty tai haluttu tunnistaa. Lapsen tarvitseman erityistuen saaminenhan vaatii nykyään vanhempien aktiivisuutta. Lapsissa säästäminen on kallein tapa säästää, ja pahimmassa tapauksessa maksamme tulevaisuudessa jälkilaskua rankaise-

malla vankilalla entistäkin useampia erilaisesta tavastaan aistia sen sijaan, että ottaisimme vastaan heidän lahjoittamiaan innovaatioita. Samaan aikaan kun lasten tarvitsemaa tukea karsitaan, koululaitosta ollaan ohjastamassa häiriköivien (lue: tukea tarvitsevien) oppilaiden rankaisukeinojen kartuttamisella. Näinkö yhteiskunnassamme silotetaan erilaisten aistijoiden tietä kohti vankilaa?

KIRJALLISUUS

Michelsson, K. & Saesma, U. & Valkama, K. & Virtanen, P.: MBD

ja ADHD. Diagnosointi, kuntoutus ja sopeutuminen. Juva: PS-kustannus, 2000

Karvonen, Pentti: Kirje vankilasta. Yhteiskuntapolitiikka 67 (2002): 4, 386–387

Wilbarger, P. & Wilbarger, J.: Sensory Develpsiveness in Children Ages 2–12: An Intervention Guide for Parents and Other Caretakers. Santa Barbara, California: Avanti Educational Programs, 1991

Yack, E. & Sutton, S. & Aquilla, P.: Leikki linkkinä lapseen. Toimintaterapiaa sensorisen integraation keinoin. Juva: PS-kustannus, 2001.

SARI NÄRE